

Rosa Roig: un model lingüístic arrelat i ben orientat

Abelard Saragossà (Universitat de València)

Saragossà, Abelard (2013): «Rosa Roig: un model lingüístic arrelat i molt ben orientat», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 3, p. 235-272.

Resum:

L'article tracta els tres camins dels escriptors. Primer: qui lliga l'idioma a les persones de l'entorn s'identifica amb l'entorn i tendix a sentir-se reflectit en la llengua viva; dignifica la llengua que parlem i, per tant, dignifica els parlants. Segon: qui considera la llengua fora de les persones té el perill d'encarcarar-se i crear una ficció estranya, freda, morta. Tercer: qui no considera la llengua viva té poc en compte el poble de què forma part. Separar-se del valencià viu a fi que es veja que u està alfabetitzat afavorix que augmente la desconfiança que els parlants ja tenen com a conseqüència de la marginació social del valencià. Per contra, el fet de parlar bé sense que es note (actitud derivada del primer camí) contribuïx a combatre la inseguretat i a transformar-la en seguretat. Un mitjà important és considerar que són genuïns tots els constituents lingüístics apresos en la llengua viva, excepte que alguna norma diga el contrari. L'article mostra que Rosa Roig actua críticament davant del model après en la llengua escrita. Treballa d'una manera tendra i poètica la llengua de cada dia, cosa que poetitza la llengua viva i entendrix la vida quotidiana. El resultat és un model lingüístic arrelat i ben orientat, una llengua digna, natural, aplicable a l'oralitat.

Paraules clau: model lingüístic, normes, criteris, identificació, democràcia, humanisme, valencianisme, essencialisme, elitisme, repressió.

Abstract:

This paper shows the three attitudes of Valencian writers. First: to link the Valencian language to people. Consequently, one identifies oneself with the social environment and tends to feel portrayed in everyday language. The writer dignifies the spoken language and, therefore, dignifies people. Second: to consider language as an entity unconnected with people. That attitude increases the risk of creating an outlandish work of fiction. Third: to disdain everyday language, ignoring the nation that speaks the language. When a writer distances himself from everyday language just to let readers know that he is a literate and educated person, he generates distrust on Valencian speakers, who already undervalued the way they speak as a consequence of the social marginalization of Valencian. An opposite path to the second and third

attitudes mentioned above is to speak the language properly sounding natural at the same time. That attitude contributes to overcome insecurity and gain confidence. A way to achieve confidence is to consider as legitimate every linguistic structure learned from everyday language unless the linguistic norm indicates otherwise. This paper shows how Rosa Roig takes a critical look at the linguistic model learned from written language. She cultivates a tender and poetic language based on everyday language. The result is a well-oriented linguistic model that sounds natural natural and rooted to everyday spoken language.

Key words: linguistic model, linguistic norm, language criteria, identification, democracy, humanism, valencianism, essentialism, elitism, repression.

Paraules clau: model lingüístic, normes, criteris, identificació, democràcia, humanisme, valencianisme, essencialisme, elitisme, repressió.

Sumari

1. El marc lingüístic dels escriptors
 - 1.1. Les tres opcions bàsiques dels escriptors
 - 1.2. El camí lingüístic de Rosa Roig
 - 1.3. El valencià més bo: parlar bé sense que es note
2. Característiques del model de Rosa Roig
 - 2.1. Una llengua digna i natural: aplicable a l'oralitat
 - 2.2. Un bon exemple d'adhesió a les estructures vives: els demostratius
 - 2.3. Cap a una regularització de les estructures lingüístiques
3. Una absència cridanera: la dels lingüistes
4. Mirada cap al futur: voluntat d'arrelar-se a l'entorn social i dignificar-lo
5. De la teoria a la pràctica

1. El marc lingüístic dels escriptors

1.1 Les tres opcions bàsiques dels escriptors

He llegit el poemari *Joc de dos* (Rosa Roig, Alzira, Editorial Germania, 2012) i, davant del model lingüístic que he trobat, he sentit la necessitat de reflexionar sobre els escriptors i el model lingüístic valencià. Crec que un escriptor pot adoptar davant de la llengua que usa tres actituds. Una consisteix en considerar-la fora de les persones, com si fóra una realitat que existira per ella mateixa. Quan u cau en eixa visió essencialista (que ha sigut afavorida al llarg del segle XX), la llengua s'encarara fàcilment i, en eixe cas, pot acabar per ser un artefacte sense naturalitat, sense calor, sense identitat humana: una ficció estranya, separada de la vida i vinculada a la fredor morta d'un laboratori. A més, el lingüiste que coneix les estructures de la llengua sol trobar incoherències

lingüístiques per darrere d'una aparença més o menys ampul·losa. Les persones dominem molt bé els constituents lingüístics que usem habitualment, de tal manera que qui no confia en la seua llengua espontània i se n'aparta sense unes raons clares i sòlides pot vulnerar estructures lingüístiques per ací i per allà.

Contràriament al camí descrit, si l'escriptor lliga l'idioma amb què treballa a persones concretes; si la llengua del creador està unida als parlants amb qui viu, no és fàcil que perda la vitalitat, la naturalitat, la calor. La vida humana i la llengua són dos realitats inseparables, tant si parlem de persones com si ens referim a pobles (o a qualsevol altra col·lectivitat humana). L'osmosi entre llengua i vida fa que, qui s'identifica amb el seu entorn social, també es sent reflectit en la llengua de la seua societat. En canvi, en el cas que falte la identificació amb la llengua viva (o quan la relació és negativa, d'autoodi) aleshores els efectes sobre el model lingüístic poden ser temibles.

Realment, hauríem de tindre molt clar este principi (que s'acosta a una obvietat): en un idioma marginat en la seua pròpia societat, *dignificar la llengua que parlem equival a dignificar-nos a nosaltres mateixos*. Correlativament, considerar poc la llengua viva és considerar poc el nostre entorn social. Queda una altra opció, que és la més negativa: parlar de manera que desqualifiquem l'idioma que brolla espontàniament dels llavis dels parlants (independentment que la denigració siga clara o siga sibil·lina i vinga d'uns guants blancs). La tercera via comporta que ens desqualifiquem a nosaltres mateixos.

Ben mirat, ens podríem preguntar si tindre poc en compte la llengua del carrer no va unit, en definitiva, a estimar poc el poble de què formem part. Resumim-ho:

1. Els tres camins bàsics dels escriptors
 - a. Primera opció: lligar l'idioma a les persones de l'entorn.
 - i. Qui s'identifica amb el seu entorn social tendix a sentir-se reflectit en la llengua viva.
 - ii. Dignificar la llengua que parlem equival a dignificar-nos a nosaltres mateixos.
 - iii. No és fàcil perdre la vitalitat, la naturalitat, perquè la vida humana i la llengua són inseparables.
 - b. Segona opció: considerar la llengua fora de les persones.
 - i. L'essencialisme pot encarcerar la llengua de l'escriptor. Si passa, sense calor humana esdevé per als lectors una ficció estranya, freda, morta.
 - ii. A voltes, ampul·lositat i errors gramaticals.
 - iii. Perill de caure en l'autoodi.
 - c. Tercera opció: desqualificar l'idioma que brolla espontàniament dels llavis dels parlants.
 - i. Comporta que ens degradem a nosaltres mateixos.
 - ii. Considerar poc la llengua del carrer ¿va unit a estimar poc el poble de què formem part?

1.2 El camí lingüístic de Rosa Roig

En el poemari *Joc de dos*, Rosa Roig partix del model lingüístic que els valencianistes que vàrem nàixer en els anys cinquanta i sixtya assimilàrem en els setanta i els huitanta. Però, partint d'eixa base, la nostra autora no ha reproduït acríticament el model. La unió amb el valencià viu, la voluntat de no separar-se innecessàriament de la llengua espontània apareix des del principi: des de la dedicatòria (2a). Hi han escriptors valencians que eviten els adjectius possessius de *mon pare* i *ma mare* perquè no els han vist en la llengua escrita (o els han vist poc). En canvi, la poeta de Sueca no va per eixa senda (2a):

2. Avantatges de mantindre *mon, ton, son* quan la llengua viva les usa (b)
 - a. Dedicatòria:
 - i. «Al meu home, paciència i silenci. Felicitat. / A la meua germana, còmplice i primera lectora. / A ma mare, per la companyia de les seues històries. / A mon pare i el seu germà, una vida a prop de la meua.»
 - b. Dificultar que desapareguen, cas en què els escolars han de fer l'operació avorrida d'aprendre formes mortes a fi de poder entendre les obres del passat.

Des d'un punt de vista social i cultural, el fet de perdre els adjectius possessius contractes (*ma tia*) només té efectes negatius: haver d'ensenyar en escola unes paraules (*mon, ton, son; ma, ta, sa*) que els alumnes deuen conèixer perquè la llengua del passat les usa sovint. Davant d'eixe panorama, convindrem que convé animar a mantindre els usos actuals dels adjectius possessius contractes, tant parlant com escrivint.

L'actitud lingüística descrita perdura al llarg de tot el poemari. Com ara, Rosa Roig es separa d'aquell prejudici sense fonament lingüístic que, en el pretèrit perfet sintètic (*pensí, pensares, pensà*), exclou la primera persona del singular. Per ací i per allà, ella escriu *trobí* i *em quedí* (p. 15), que és una forma clàssica i, sobretot, és una forma usada per una bona part dels valencianoparlants actuals (de Sagunt a Lliria i a Cullera, més el Camp d'Elx):

3. Prejudici contra *pensí* sense fonament lingüístic
 - a. Prejudici: usar les persones del pretèrit perfet sintètic (*pensares, pensà, pensàrem, pensàreu* i *pensaren*), excepte la primera (*pensí*).
 - b. Rosa Roig: actua amb la mateixa regularitat que el seu entorn social (*trobí, em quedí...*)

En la mateixa direcció, la poeta de Sueca usa el plural *hòmens* en tota l'obra (com ara en la p. 21). Els dos primers avantatges de la forma dita són ser la forma clàssica i ser la pròpia del valencià viu. A més, és fidel a la nostra estructura sil·làbica (remarcablement consonàntica, contra el caràcter molt vocàlic del castellà). Si contrastem llengües, constatarem que la síl·laba final de *hòmens* és tan comuna en valencià (4a.iv) com inexistent en castellà (que és una llengua de síl·laba molt vocàlica, *hom-bres, exá-me-nes*). Finalment, la forma *hòmen-s* és homogènia amb els aspectius (*homen-ot, homen-et*) i amb els derivats (*homen-atge*), ja que tenen el mateix radical:

4. Avantatges del plural de *hòmens* (a) i desavantatges de *homes* (b)
- a. Fets a favor de *hòmens*:
 - i. És la forma clàssica.
 - ii. És la del valencià viu.
 - iii. És fidel a la nostra estructura sil·làbica, marcadament consonàntica.
 - iv. Conté una síl·laba freqüent en valencià («consonant + vocal + *ns*», *can-tons*, *co-sins*, *plens*; *hò-mens*, *exà-mens*) i inexistent en castellà (*hom-bres*, *exá-me-nes*).
 - v. És homogènia amb els aspectius (*homen-ot*, *homen-et*) i amb els derivats (*homen-atge*), ja que té el mateix radical.
 - b. Fets en contra de *homes*:
 - i. S'aparta de la forma clàssica.
 - ii. Perd una síl·laba consonàntica, idèntica a la final de *créi-xens* o *certà-mens*.
 - iii. Coincidix amb una síl·laba habitual del castellà (*certáme-nes*, *hom-bres*, *puen-tes*).
 - iv. És heterogènia amb els aspectius (*homen-às*) i amb els derivats (*homen-ia*), de manera que canvia la forma de la paraula (el radical passa de *homen-* a *home-*).

Lògicament, els avantatges dits són correlatius de desavantatges per al plural *homes* (4b).

1.3 El valencià més bo: parlar bé sense que es note

La identificació amb la llengua del nostre entorn té un efecte tan important com oposat a una actitud massa freqüent en les darreres dècades. Una concepció freqüent en el valencianisme durant la segona mitat del segle XX ha sigut fer notar que u està alfabetitzat en valencià. Eixa actitud (que podria nodrir-se en alguna classe de vanitat, encara que siga inconscient) té el resultat contrari al que és desitjable en una llengua marginada en la seua pròpia societat. Com que el tema és important, el mirarem de més prop.

Un valencianiste ben orientat es guia per un objectiu simple i eficaç: parlar bé el valencià sense que es note. Per a arribar a eixa manera d'expressar-se, podem guiar-nos per un principi molt fàcil d'aplicar: considerar que són genuïns tots els constituents lingüístics que hem après en el carrer, excepte que alguna norma diga explícitament el contrari. Vaig deduir eixe principi fonamental quan, als vint-i-pocs anys, feria cursos d'alfabetització en valencià a persones adultes. En aquelles classes, vaig comprovar que la marginalitat social del valencià comporta el mateix efecte que les supeditacions: afavorix l'aparició d'inseguretats en els parlants. Així, el dubte i la vacil·lació es veien quan algú em preguntava: «¿Com es diu *taulell* en valencià?». ¿No és obvi que *taulell* és una paraula valenciana i que, per tant, és evident que un taulell es diu *taulell*?

Aquells que es separen innecessàriament de la llengua viva tendixen a augmentar la desconfiança dels parlants. Per contra, els qui tenen formació intel·lectual però procuren usar els constituents vius transmeten la sensació contrària: les persones que senten un valencià natural però elaborat tendixen a identificar-se amb eixa manera de parlar, de manera que la inseguretad retrocedix i el parlant camina cap a la seguretad en ell mateix, tant lingüísticament (com a parlant) com humanament (com a persona) i socialment (com a valencià). Un camí potencia la identificació com a valencians, la democràcia i l'humanisme. L'altre va a favor de l'essencialisme, l'elitisme i la repressió. Resumim-ho i ressaltem-ho (5a-b). En (5c), he posat una observació de Toni Mollà que té vinculació amb el nostre tema:

5. Llengua marginada en la seua pròpia societat: camí erroni (a) i camí adequat (b)
 - a. Mala orientació: separar-se innecessàriament del valencià viu a fi que es note que u està alfabetitzat.
 - i. Efecte: afavorix que augmente la desconfiança que els parlants ja tenen com a conseqüència de la marginació social del valencià.
 - ii. Essencialisme, elitisme i repressió.
 - b. Bona orientació: parlar bé sense que es note. Efecte psicològic (i) i un mitjà destacat per a assolir l'objectiu (ii):
 - i. Eixa actuació contribuïx a combatre la inseguretad i transformar-la en seguretad.
 - ii. La primera norma que deuen aplicar els parlants: considerar que són genuïns tots els constituents lingüístics apresos en la llengua viva, excepte que alguna norma secundària diga explícitament el contrari.
 - iii. Identificació com a valencians, democràcia i humanisme.
 - c. «Tot això amb l'objectiu que els suports lingüístics siguen *només* el vehicle per mitjà del qual *s'informa* i *es rep informació*. Això de tal manera que els receptors no paren atenció a *com es diuen les coses* sinó a *les coses que s'hi diuen*. Al nostre entendre, així aconseguirem, també, que la gent *s'hi reconega*, que senta el model com a normal, com a propi –fet necessari per a la seua acceptació.» (Mollà 1990: 43)

Quan una norma secundària rectifica el valencià viu, *en eixe cas* (o *aleshores*) hem de mirar si hi ha alguna paraula o alguna construcció sinònima en la llengua viva. Com els lectors ja hauran vist en la redacció de l'oració anterior, un valencià ben format pot evitar la forma *entonces* sense dir *aleshores* cada dos per tres. Sens dubte, el valencianisme ha d'aspirar a recuperar la paraula *aleshores* per al valencià oral públic. Però afavorirem més la naturalització si sabem usar-la amb moderació, sense refregar-la ara i adés per les orelles dels nostres interlocutors. Si els valencians plans perceben pedanteria i coentor en l'ús de *aleshores*, li prendran mania, de manera que, en compte de facilitar la revitalització, afavorirem l'adhesió a *entonces*. En esquema:

6. Manera de recuperar constituents lingüístics
 - a. Usar-los amb moderació.
 - b. Si els valencians plans perceben pedanteria i coentor, els prendran mania.

Buscant els dos objectius descrits (procurant no separar-nos innecessàriament del valencià viu i mirant de parlar bé intentant que es note tan poc com siga possible, 5), caminarem cap al valencià més bo que és possible per a la nostra època. Cal dir que, quan u parla seguint eixos dos principis, la gent del carrer ho nota. No sap dir per què, però interpreta que és un valencià diferent: compacte, natural, digne. A més, eixa manera de parlar agrada a molts valencians, i a voltes t'ho diuen: «És que tu parles molt bé el valencià». Sempre que m'han dit eixa afirmació he sentit molta satisfacció. Però no l'he mostrada mai. Sempre reaccione mirant de potenciar l'autoestima de l'interlocutor: «¿Per què dius que parle molt bé? Jo no dic res que no es diga en el carrer.».

Les reflexions anteriors comporten que és possible parlar en un model lingüístic valencià que tinga tres característiques tan formidables com són les següents: ser digne, ser identificador, ser assimilable i, com a conseqüència, ser practicable. A més, eixe camí lingüístic genera un sentiment ben important: sentir satisfacció per les característiques que definixen el poble valencià (ara, aplicat a la llengua). En esquema:

7. Com hem d'actuar quan hem d'evitar algun constituent del valencià popular (a).

Efectes (b-c)

- a. Mirar si la llengua viva oferix opcions vàlides.
 - i. Si usem paraules i construccions noves, procurar que siga amb moderació.
- b. Al poble pla, li sol agradar el model lingüístic resultant, que és compacte, natural i digne.
- c. Efectes d'eixa actuació:
 - i. En el model lingüístic, els parlants el troben identificador com a valencians, assimilable i, com a conseqüència, practicable.
 - ii. En el camp de la subjectivitat, u sent satisfacció de les característiques que definixen la valencianitat (ara, pel que fa al valencià).

En contrast amb l'actuació descrita, n'hi han que fan pràcticament el contrari: si en cada oració que escriuen no hi ha alguna forma, alguna paraula o alguna construcció que siga estranya al valencià popular, no estan satisfets amb la llengua de la redacció. Són dos els efectes negatius d'eixa manera de pensar (o d'eixa manera de sentir, perquè potser és inconscient): en primer lloc, el model lingüístic resultant dóna fonament objectiu al prejudici que el valencià escrit és difícil; en segon lloc, la llengua d'eixos escrits no sol ser ni identificadora ni assimilable ni practicable. Des del camí de la satisfacció i de la recuperació (7c), hem anat cap a la senda tortuosa de la frustració i del fracàs (8a-c). En (8d), he reproduït l'explicació de Mollà:

8. Efectes del camí erroni (no escriure cap oració sense alguna cosa estranya)

- a. El model lingüístic resultant dóna fonament objectiu al prejudici que el valencià escrit és difícil.
- b. La llengua no sol ser ni identificadora ni assimilable ni practicable.
- c. Perill d'acabar en la frustració i el fracàs.
- d. Per què es produïx una separació innecessària de la llengua viva:

- i. «Al nostre país, els *catalanoparlants il·lustrats* reaccionàvem, davant el perill de substitució i d'hibridació, amb una *compensació* lingüística de caràcter *redemptor*. La conseqüència immediata en fou el prestigiament de les formes lingüístiques amb caràcter més simbòlic. El cultisme, l'arcaisme i l'expressió de regust literari esdevenien mots-trinxera per a la defensa del català. Fou així, doncs, que *començaren a usar-se* mots *desconeguts* i a *oblidar-se'n*, correlativament, de *coneguts*.» (Mollà 1990: 24-25)

Mirem quina relació hi ha entre les reflexions anteriors i el model lingüístic de Rosa Roig. No cal dir que la marginació social que ha patit el valencià durant tres segles (i que segueix patint) ha tingut repercussions negatives en la llengua que parlem, les quals el model lingüístic valencià ha d'anar rectificant a poc a poc. Així, hem d'usar *cranc* (p. 15), o *pertànyer* (p. 16), o *infant* (p. 18), o *plaer* (p. 20), o *confondre* (21), etc. etc. A més, tot escriptor té dret a sentir-se atret per esta o aquella paraula, com ara *atzabeja* (p. 22); o tot creador pot assimilar paraules del balear o del català (com ara *llefiscós*, p. 15). Però hem de desplegar els tres canvis dits amb tacte, amb prudència, amb mesura. Com fa la poeta de Sueca.

El fet de seguir d'una manera majoritària els principis descrits en els tres apartats anteriors encamina el model lingüístic de la nostra autora cap a la naturalitat i cap a la dignificació de la llengua que parlem cada dia. En definitiva, predomina el model d'escriure bé notant-se poc. En el primer poema (p. 13), només hi han dos paraules externes al valencià tradicional (*batec* i *estimar*). A més, una no és difícil d'assimilar, ja que la usem amb el valor de 'preferir' (*¿Què t'estimes més, agranar o planxar?*). Com a conseqüència d'eixa divergència tan escassa, el conjunt del poema consistix lingüísticament en l'operació que he dit: tractar d'una manera digna i poètica la llengua de cada dia, cosa que equival a poetitzar la llengua viva i entendre la vida quotidiana. Ressaltem-ho:

9. Principis de l'actuació lingüística de Rosa Roig (*a-c*); efecte (*d*)

- a. L'autora practica la necessitat de coordinar els parlars balears, els valencians i els catalans, així com recuperar algun constituent antic:
 - i. *cranc* (p. 15), o *pertànyer* (p. 16), o *infant* (p. 18), o *plaer* (p. 20), o *confondre* (21), etc. etc.
- b. També aplica el dret a usar paraules que li agraden (*atzabeja*, p. 22), o dels parlars balears o catalans (*llefiscós*, p. 15).
- c. Però ho fa amb mesura, i aplicant els criteris comentats.
 - i. En el primer poema (p. 13), només hi han dos paraules no populars (*batec* i *estimar*).
- d. Efecte de treballar d'una manera digna i poètica la llengua de cada dia:
 - i. Tendir a poetitzar la llengua viva i entendre la vida quotidiana.

Ací tenim el poema al·ludit:

Si tu dorms,

*jo et contaré les històries que només poden sentir els que no estan alerta.
Si em sents,
un batec et farà saber que he arribat i sabràs que encara t'estimem.
Les nostres són històries d'amor
Per a qui dorm amb la terra i amb l'aigua.*

2 Característiques del model de Rosa Roig

2.1 Una llengua digna i natural: aplicable a l'oralitat

En el model lingüístic de la nostra autora, no solament hi ha adhesió a la llengua de Sueca i de la Ribera. Rosa Roig també reflexiona sobre eixa manera de parlar i la treballa, que és una operació que deu fer tot escriptor valencià amb la llengua de la seua comarca. Així, he trobat paraules que conec de sempre en el parlar de l'Horta, però que poques voltes he vist escrites, com ara l'alga anomenada *llepó* (p. 15); o l'au dita *camallonga* (p. 15); o el verb *esmussar* («El mateix cant esmussador. Metall contra metall», p. 64); o la imatge tan bonica de «Plantarem les il·lusions a guaixos» (p. 69):

1. Reflexió i treball sobre la llengua de l'entorn de l'escriptor
 - a. *llepó* (p. 15), *camallonga* (p. 15), *esmussar* («El mateix cant esmussador. Metall contra metall», p. 64), «Plantarem les il·lusions a guaixos» (p. 69)...

En el marc lingüístic descrit, no sobta que la poeta de Sueca use adequadament la construcció «*en* + infinitiu» (2a.i). En canvi, hi han escriptors valencians que s'aparten del valor que té la construcció en la llengua viva (descriu en 2a) i li donen el significat del gerundi (definit en 2b). El fet d'usar la construcció «*en* + infinitiu» amb el valor d'una altra construcció equival a tornar caòtica la llengua. De fet, eixe mal ús del circumstancial de temps «*en* + infinitiu» deu ser la raó per què la reivindicació de la construcció ha fracassat en Catalunya. El procés deu haver sigut el següent: als escriptors catalans, no els han explicat el valor comunicatiu específic que la construcció aporta a la llengua i, com a conseqüència, no podien usar bé «*en* + infinitiu»; finalment, hi han escriptors valencians que usen la construcció tant aplicant el valor del valencià viu (que és perfecte) com el que han trobat en obres catalanes (2c):

2. Per què la construcció «*en* + infinitiu» ha fracassat en Catalunya
 - a. Valor comunicatiu: fet immediatament anterior al fet de l'oració principal (*En acabar, t'ho diré*).
 - i. Ús coherent en Rosa Roig («Els volants de la innocència s'havien perdut en tancar la porta», p. 44; també en les p. 21, 47, 57, 59...).
 - b. Ús freqüent en la llengua escrita de Catalunya: amb el valor del gerundi (simultaneïtat entre el temps de l'oració subordinada i el temps de l'oració principal).

- c. Hi han escriptors valencians que mesclen el valor del valencià (que és perfecte) i el que han llegit en obres catalanes. Un exemple:
 - i. Anterioritat immediata: «*En sentir la veu, va callar a l'acte*» (Gregori 1992: 60)
 - ii. Simultaneïtat: «*Havia dit “el meu vehicle” en referir-se a una aspiradora*» (Gregori 1992: 61)

En relació a les explicacions inadequades del valor que té la construcció «en + infinitiu», vaig mostrar en Saragossà (2001) que Pompeu Fabra havia practicat cinc actuacions diferents en cinc obres consecutives:

3. Cinc propostes diferents de Fabra per a la construcció «en + infinitiu». Font: Saragossà (2001)
 - a. No li dóna cap valor en la gramàtica de 1912.
 - b. En la gramàtica de 1918, diu que la construcció indica simultaneïtat, valor que correspon al gerundi.
 - c. En *Les principals faltes de gramàtica* (1925), fa equivalent la construcció «en + infinitiu» de la construcció castellana «al + infinitiu». A més de no ser certa l'equivalència, la proposta implica supeditar-nos al castellà.
 - d. La defineix bé en el diccionari («Combinant-se amb un infinitiu, [la preposició *en*] forma combinacions de força adverbial (que expressen precedència immediata, causalitat). *En entrar jo, tots s'alçaren. En veure'ls tan pobres, un hom s'admirava que poguessin fer el que feien.*», DGLC, *en*, 1932).
 - e. En la gramàtica de 1956 (redactada al principi dels quaranta), assigna a la construcció «en + infinitiu» els valors de la preposició *després* («precedència») i de *per* («casualitat», §95).

Posem un altre exemple d'arrelament al valencià tradicional, ara de la flexió i de la fonètica. Eixa actitud ha fet que la nostra autora preferisca el plural de *imposts* i *frescs*, que són clàssics i tradicionals («Riuem, frescs», p. 95). A més, també són diferents dels plurals que té el castellà (*impuestos, frescos*), que ja hem comentat que té una síl·laba molt vocàlica. Per contra, els plurals *imposts* i *frescs* coincidixen amb els de l'anglès (*{one risk / two risks}, it costs*), que també té una síl·laba consonàntica. Fa uns pocs anys, un alumne meu de l'Horta Nord va preguntar a la seua àvia si en valencià era *ous frescs* o *ous frescos*, i la dona li contestà que *ous frescs* és la forma del valencià, mentre que *ous frescos* és la del castellà. Un altre alumne (ara del Camp del Túria) era conscient que el carrer només deia *imposts* i *frescs*, mentre que els llibres on estudiava només usaven la forma que coincidix amb el castellà, *impuestos* i *frescos*. Davant d'eixa dualitat, l'alumne només usava *imposts* i *frescs* parlant amb els valencians de la seua població, i reservava les formes dels llibres per a l'aula. La GNV (2006: §11.2) no informa de les propietats anteriors (com actua el valencià tradicional, amb quina llengua coincidix, com sol actuar la llengua dels llibres i amb quina altra llengua convergixen). Resumim-ho:

4. Les dualitats *imposts* (a) i *impostos* (a.i), *frescs* i *frescos*
 - a. *Imposts*: forma clàssica i tradicional. Coincident amb la síl·laba consonàntica de l'anglès (*one desk / two desks*).
 - i. *Impostos*: no clàssica; habitual en els llibres. Coincident amb la síl·laba vocàlica del castellà.
 - b. GNV (2006: §11.2): no informa de les característiques dites (valencià viu, valencià dels llibres i amb quines llengües coincideix cada actuació).
 - c. Camí de Rosa Roig: «*Riurem, frescs*» (p. 95).

2.2 Un bon exemple d'adhesió a les estructures vives: els demostratius

A la vista que Rosa Roig avança pel camí de buscar un model natural i identificador, no sorprendrà que, per ací i per allà, no haja seguit propostes que, a més d'empobrir la llengua, tenen el resultat de desfer estructures lingüístiques del valencià. Ho comprovarem amb un exemple colpidor: l'ús de les paraules demostratives.

És sabut que el balear i el català han tendit a reduir a dos els tres graus dels demostratius, tant en els adjectius (*este, eixe, aquell*, que passen a *aquest* i *aquell*) com en els pronoms (*açò, això, allò*, que ara es queden en el segon i el tercer, *això* i *allò*). Els gramàtics valencians estan a favor en general del sistema de tres components; però expliquen d'una manera poc coherent el valor de cada grau, de manera que no donen suport objectiu a la intuïció dels parlants. Així, el primer grau no indica «proximitat» (5e), sinó els llocs que *inclouen* l'emissor (5a). Notem que una cosa només pot estar més o menys prop d'una altra si està *fora* i, per tant, hi ha *exclusió* entre elles. L'exclusió defineix els graus segon (exclusió i proximitat) i tercer (exclusió i no proximitat, 5a-c):

5. Valors bàsics de les paraules demostratives (adjectius i pronoms). Font: Saragossà (2003: §2.4.8)
 - a. Primer grau: inclusió de l'emissor (*en esta habitació en què estic, en esta casa, en este poble, en esta comarca, en este món...*).
 - b. Segon grau: exclusió i proximitat (*Viu en eixa casa, la que té la porta oberta*).
 - i. Aplicable a l'espai privatiu del receptor:
 - ii. *¿Què tens en eixa mànega?*
 - c. Tercer grau: exclusió i llunyania (*Viu en aquella casa, la del final del carrer*).

La proposta descrita (que conté dos oposicions, «inclusió / exclusió»; si hi ha exclusió, «proximitat / no proximitat») és tan simple, que pareix evident. Fabra va actuar en 1932 d'una manera teòricament adequada. Però, com que el seu parlar usava l'adjectiu del primer grau (*aquest*) per a expressar el primer grau i també el segon, va donar dos propietats definitòries, la del primer grau («lloc en què es troba la persona que

parla», 6a.i) i la del segon («les coses i persones veïnes a la persona que parla», 6a.ii). En canvi, la GNV (6b) no ha tingut en compte ni la primera definició de Fabra ni la proposta de la meua gramàtica (6c.i). Només ha considerat la segona definició de Fabra («les coses i persones veïnes a la persona que parla»). En conseqüència, la definició que fa la GNV per al primer grau («proximitat respecte a l'emissor») és aplicable al segon grau del valencià (6c.ii), però no al primer (6c.iii):

6. Definicions de Fabra (a) i de la GNV (b). Anàlisi de la GNV (c)

- a. Definició del DGLC (1932) del primer grau: «Demostratiu que designa el lloc en què es troba la persona que parla i les coses i persones veïnes a aquesta persona». Dóna dos propietats definitòries perquè el seu parlar usa el primer grau (*aquest*) per al primer (i) i per al segon (ii):
 - i. «Lloc en què es troba la persona que parla»: *en esta casa on parle, en esta ciutat, en este país, en este món.*
 - ii. «Les coses i persones veïnes a la persona que parla»: *Viu en aquesta casa de l'altra banda del carrer* (en valencià, *Viu en eixa casa de l'altra banda del carrer*).
- b. Proposta de la GNV (2006: §16.2): «proximitat respecte a l'emissor».
- c. Anàlisi de la GNV:
 - i. No té en compte la primera definició de Fabra (a.i) ni la de Saragossà (5).
 - ii. La proposta és aplicable al segon grau del valencià (*Viu en eixa casa de davant*).
 - iii. No és aplicable al primer, ja que una cosa només pot estar més o menys prop d'una altra si està fora, cosa que exclou la inclusió i exigix exclusió.
 - iv. La proposta fa pensar als lectors que serien coherents les llengües que tenen dos graus (v).
 - v. Si els usos dels adjectius demostratius respongueren a la dualitat «proximitat a l'emissor / no proximitat a l'emissor», seria més precisa i adequada l'actuació de les llengües i els parlars que tenen dos graus.
 - vi. Conseqüència de les anomalies teòriques: més que animar els valencians a escriure com parlen, els impulsa a usar dos graus (*aquest* i *aquell*).

La proposta incoherent de la GNV presenta com a precises i coherents les llengües de dos graus (6c.iv-v), de manera que el valencià tindria les característiques contràries. Per tant, la conseqüència de les irregularitats teòriques de la GNV no és animar els valencians a escriure com parlen, sinó a usar dos graus (6c.vi).

Les inadequacions teòriques també apareixen en les paraules circumstancials locatives (*ací, allà*). Els nostres gramàtics no saben com actuar en l'ús de les quatre paraules que tenim (*ací, ahí, allí i allà*). Sense cap prova, els han dit que la forma *ahí* no

seria una creació interna del valencià. Tanmateix, no és gens complicada la proposta que deriva d'un treball d'Emili Casanova de 1993:

7. Processos evolutius que fan nàixer la paraula *ahí*. Proposta basada en Casanova (1993)
 - a. Estadi inicial: *ací* indica els llocs que inclouen l'emissor i *aquí* l'exterioritat pròxima:
 - i. *Senyor, llevau d'aquí, que ja es fa de dia* (*Tirant lo Blanch*, p. 189 de Casanova)
 - b. Primera evolució: s'igualen les paraules *ací* i *aquí*, de manera que una de les dos sobra.
 - c. Primera conseqüència:
 - i. Parlars que només diuen *ací* (semblant a la paraula francesa *ici*).
 - ii. Parlars que només diuen *aquí* (idèntica a la paraula castellana).
 - d. Segona conseqüència: el segon grau es queda sense representació.
 - i. La paraula *ací* (o *aquí*) indica inclusió de l'emissor.
 - ii. Les paraules *allí* i *allà* expressen les dos exclusió de l'emissor i llunyania (gran *-allà-* o xicoteta *-allí-*).
 - iii. Segon grau: cap paraula.
 - e. Tercera conseqüència: es desajusta el sistema entre les paraules locatives (que tenen dos graus, *c*) i els adjectius *{este, eixe, aquell}* i els pronoms *{açò, això, allò}*, que tenen tres graus (5).
 - f. Solució: o reduir-se a dos graus (solució del balear i del català, segles XIX i XX) o refer els tres graus en les paraules locatives (camí del valencià, segle XVI).
 - g. Mitjans del valencià (Casanova 1993: 180):
 - i. Primer mitjà: la *a* inicial de *ací*, *allí* i *allà*.
 - ii. Segon mitjà: el pronom locatiu *hi*, usual en l'època de crear *ahí*.
 - iii. Resultat $a + hi = ahí$.
 - h. Exemples de Catalunya del segle XVI (p. 188 de Casanova)
 - i. *Veus ay que de aqueixes quatre cases de cavallers...* (Despuig, *Col·loquis Tortosa*)
 - ii. [en una carta] *Ni ahí en Roma ni ací en Mallorca* (Estefania de Requesens)

A pesar de l'estudi de Casanova (1993), no han desaparegut les presentacions negatives de la paraula *ahí*, que també afecten la descripció de l'evolució:

8. Contra l'explicació de Casanova, propostes poc objectives
 - a. «En valencià, *aquí* va deixar d'usar-se amb el valor de segon grau i va ser reemplaçat per la forma *ahí*.» (GNV 2006: §16.5.1)

Les paraules de la GNV no diuen que la superposició de *ací* i *aquí* és total (i en tota la llengua), cosa que explica que hi han comarques valencianes que han fet sobreviure *ací*

i alguna que s'ha decantat per *aquí*, forma que també ha predominat en les Illes Balears i en Catalunya.

Més que la deformació dita (8a), l'actuació més negativa és seguir afirmant, sense cap prova (positiva), que la paraula *ahí* seria una influència del castellà, a pesar del marc estructural tan clar (7). Com a conseqüència d'eixa creença, hi han autors que insinuen que hauríem de mutilar les paraules locatives. El resultat és una incoherència estructural: hi ha una paraula per al receptor en els adjectius i en els pronoms (9a); en canvi, el receptor no tindria cap terme en les paraules locatives, on hauríem d'aplicar-li el grau de l'emissor (*ací*) o el primer grau de la llunyania (*allí*, 9b):

9. Proposta incoherent per als escriptors valencians (a-b). Reacció de Rosa Roig (c)

- a. Hi ha una paraula per al receptor en els adjectius (i) i en els pronoms (ii).
 - i. *¿Què tens en eixa cama?*
 - ii. *¿Què és això que tens en la cama?*
- b. Això no obstant, en les paraules locatives hauríem d'aplicar el grau de l'emissor (i) o el primer grau de la llunyania (ii).
 - i. *¿Què tens ací?* (assenyalant el peu esquerre del receptor)
 - ii. *¿Què tens allí?* (indicant una mà del receptor)
- c. La poeta de Sueca evita eixe camí (i):
 - i. [parlant del lloc on només es troba el receptor] «"Què fas ahí?"", li deia sa mare» (p. 17)
 - ii. [parlant del lloc on només es troba el receptor] *¿Què fas allí?, li deia sa mare*
 - iii. [parlant del lloc on només es troba el receptor] *¿Què fas ací?, li deia sa mare*

Rosa Roig evita el camí suggerit i usa *ahí* (9c.i). De fet, si no haguera actuat d'eixa manera crec que els lectors valencians no s'haurien identificat amb l'opció que s'haurien trobat: el vers «"Què fas ahí?"", li deia sa mare» s'hauria transformat en una opció excèntrica (9c.ii-iii).

Ben mirat, la poeta que estudiem ha pres el mateix camí que Quim Monzó quan va reescriure tota la seua obra en el 2007: buscar un model lingüístic aplicable a l'oralitat, a la llengua oral pública, és a dir, un model que ha de sonar natural llegint-lo; natural i, com a conseqüència, identificador (sobre la reescriptura de l'obra de Monzó, podeu consultar Taula de Filologia valenciana 2012: §1.7).

2.3 Cap a una regularització de les estructures lingüístiques

Per a fer el seu viatge lingüístic, ni el narrador de Barcelona ni la poeta de Sueca deuen haver comptat amb l'ajuda de gramàtics. En realitat, no tinc notícia que cap lingüïste haja fet dos operacions unides: en primer lloc, mirar quins constituents lingüístics ha canviat Monzó i quins ha mantingut en la seua obra; en segon lloc, argumentar quines variacions són positives per a la llengua:

10. Operacions encara no fetes davant de la reescriptura de l'obra de Monzó
 - a. Constatar quins constituents lingüístics ha canviat i quins ha mantingut en la seua obra.
 - b. Argumentar quines variacions són positives per a la llengua.

Com a conseqüència de l'orfanat explicativa en què viuen, els escriptors disposen de poc més que la seua intuïció com a parlants, de manera que és ben previsible que hi haja alguna vacil·lació.

Ací, em limitaré a opinar que estic convençut que, per ací i per allà, la poeta valenciana s'ha apartat conscientment de les formes que proposen la majoria de les gramàtiques. El seu objectiu deu haver sigut buscar un model lingüístic més natural, més regular, més estructurat. Més natural (no cal dir-ho) que la proposta en què s'ha format. Posem-ne uns quants exemples.

Rosa Roig usa una forma que és alhora antiga, popular i diferent de la del castellà, *quet* (enfront de *quiet*, ben semblant a *quieto*; és constant en el poemari, p. 57, 96). També recorre a *vullga* (p. 59), que forma una estructura flexiva amb *vullc* (com {*estenc / estenga*}, {*comprenc / comprega*}, {*molc / molga*} i molts verbs més); per contra, la parella *vull / vulga* és una irregularitat realment estranya:

11. Model de la segona flexió verbal (a): una de les estructures (Saragossà 2003: §6.3.6). Actuació de la GNV (c)
 - a. A partir de la primera persona del singular del present d'indicatiu, creem les formes del present de subjuntiu {*estenc / estenga*}, {*comprenc / comprega*}, {*molc / molga*}, etc.
 - b. Conseqüència: {*vullc / vullga*}
 - i. Irregularitat cridanera: *vull / vulga*
 - c. Sense haver explicat de què depén que unes formes puguen ser qualificades com al model d'una flexió, la GNV (2003: §29.4.2 i §30.2.3) considera els verbs regulars de la segona flexió (i) com a irregulars. Per contra, seria el model un verb (*batre*) que només es representa a ell i a un altre verb viu (*fotre*).
 - i. *entendre, vendre, moldre, comprendre, valdre, estendre, córrer...*

Cal dir que, sense haver explicat de què depén que unes formes puguen ser qualificades com al model d'una flexió, la GNV (2003: §29.4.2 i §30.2.3) qualifica els verbs regulars de la segona flexió (11c.i) com a irregulars, mentres que seria el model un verb tan poc modèlic (*batre*) que només es representa a ell mateix i un altre verb viu (*fotre*). Per una altra banda, l'absència teòrica de no dir de què depén el model de cada flexió verbal no apareix en la gramàtica de Sanchis Guarner (en 1950: §169, indica quina propietat determina quin és el model de cada flexió).

La nostra autora també fuig de l'anomalia de reduir la preposició causal *per* (12a) i la final *per a* (12b) a una sola forma («perquè»), de manera que recorre a l'opció que, a més de ser popular, és regular *per a que* (12c):

12. Situació regular i desitjable: cada paraula, una forma. Aplicació de Rosa Roig a *per a* (c)

- a. Causalitat: *per*
 - i. *Se n'ha anat per tu*
- b. Finalitat: *per a*
 - i. *Ho ha portat per a tu*
- c. Opció regular (i popular des de fa segles, ii):
 - i. «*Has nascut per a què t'ignore*» (p. 74)
 - ii. En el segle XV, comencen a usar *per a que* sant Vicent Ferrer, *Curial e Güelfa* i Roís de Corella (Casanova 1989: 191-192).
- d. Parlars que expressen la finalitat amb *per*: sempre amb *per*, siga un pronom (i), una oració d'infinitiu (ii) o una oració sencera (iii, iv):
 - i. *Això és per + tu*
 - ii. *S'ha pintat per + passar desapercebuda* [amb la finalitat de passar desapercebuda]
 - iii. *Ho ha dit per + que l'ajudes*
 - iv. *Ho ha fet per + que no el multen* [buscant que no li posen una multa]

Lògicament, els parlars balears i els catalans que expressen la finalitat amb *per* (12d.i) també recorreran a *per* quan el consegüent de la preposició és una oració completa (12d.iii-iv).

Com que no entén ningú les afirmacions gramaticals sobre els verbs *ser* i *estar*, la poeta de Sueca aplica els valors simples que justifiquen la majoria dels usos en la majoria de les comarques valencianes des de fa segles: el verb *ser* comporta propietats inherents o constants (13a), mentres que *estar* expressa una qualitat transitòria, siga interna o siga externa (13b). Rosa Roig ha practicat eixe camí (13c):

13. Valors fonamentals de *ser* i *estar*

- a. Verb *ser*: comporta propietats inherents o constants
 - i. *Ser (algú) alt*
 - ii. *Ser (algú) madur*
- b. Verb *estar*: expressa una qualitat transitòria, siga interna (i-ii) o siga externa (iii):
 - i. *Estar (u) cansat*
 - ii. *Estar (les figues) madures*
 - iii. *Ara, estic en l'estació. Arribaré a casa d'ací a mitja hora*
- c. Efecte en la llengua de Rosa Roig:
 - i. «*Vaig cap a tu, sé que no estàs*» (p. 73)
- d. Els parlants han de comprendre les normes:
 - i. «La introducció de la llengua en els mitjans de comunicació ha posat ja en evidència algunes convencions normatives. D'una banda, s'ha fet ben necessari resoldre de manera peremptòria alguns punts foscos de la codificació, revisar-ne d'altres i, sobretot, popularitzar-ne

les revisions. La condició bàsica de qualsevol *norma* és la seua fàcil comprensió per banda de la societat que l'ha de complir. La popularització massiva de la normativa lingüística imposa, per això, certes adaptacions a les noves funcions de l'idioma. Casos com els usos de les preposicions *per* i *per a*, o el dels verbs *ser* i *estar* no solament continuen presentant excessives confusions, sinó que, a més, són objectivament difícils d'usar i d'ensenyar. / Aquesta adequació [de la] normativa exigeix un contacte entre els estaments estrictament acadèmics, els educatius i els periodístics. Imposa, també, un reciclatge –o millor, una formació continuada– dels professionals d'aquests estaments implicats en la fixació i la cultivació de l'idioma.» (Mollà 1990: 36)

La referència a *ser* i *estar* recomana reproduir l'observació de Mollà sobre la necessitat de comprendre les normes (13d).

Seguint pel camí de naturalitzar la sintaxi, la nostra autora usa la preposició *en* davant d'una oració d'infinitiu regida (14a):

14. Ús de les preposicions davant de les oracions d'infinitiu d'acord amb la llengua històrica i la llengua popular:

a. «*Pensava en trobar-lo en la ciutat*» (p.79).

Quan la separació del model dels setanta i els huitanta afecta una estructura destacada, Rosa Roig l'assaja. Així, al llarg de tot el poemari hi ha coexistència de la forma popular (que és regular, *patix*, p. 39) i de la forma clàssica (*repeteixen*, p. 46):

15. Transició cap a les formes populars (a), que són regulars (b). Què demana la unificació de la llengua (c)

a. *Patix* (p. 39) i *repeteixen* (p. 46)

b. Per què les formes vives són regulars:

i. Les formes *prefer-ix* i *prefer-im* tenen la vocal de la flexió, mentres que la forma clàssica *prefereix* és irregular (*prefer-eix* no té la vocal de la tercera flexió, la *i*, sinó la vocal de la segona flexió, la *e*, *córr-er*, *corr-ent*).

ii. Giner (1998: 466; de 1958): «Les formes en *-ix* donen una vocal uniforme a tota la conjugació, la mateixa vocal de l'infinitiu».

c. Exigència per a unificar la llengua (ii):

i. A partir del Noucentisme, Catalunya ha substituït les formes clàssiques (*preferesc*, *que jo preferesca*) per les vives del català oriental (*jo prefereixo*, *que jo prefereixi*).

ii. Unificació: canviar totes les formes vives per les clàssiques.

Tal com va indicar Giner en 1958 (15b.ii), la forma valenciana viva és regular per la raó exposada en (15b.i). A més, no podem apel·lar a mantindre la unitat de la llengua

perquè Catalunya ha substituït les formes clàssiques per les vives del català oriental a partir del Noucentisme (*jo prefereixo, que jo prefereixi*). Pareix obvi que l'única manera d'aconseguir la unificació és substituir totes les formes vives per les clàssiques (15c.ii).

Mirem un altre exemple de seguir les estructures lingüístiques de la llengua viva. El lloc habitual de les paraules que comporta la negació va després del verb en les oracions enunciatives (16a.i). Així actua el valencià popular i això he trobat en el poemari que comentem (16a.i). Convé remarcar que, en eixe camp, divergim del castellà dels llibres, el qual anteposa habitualment les paraules implicades per la negació (16b.i). Això no obstant, no són escassos els autors nostres que actuen com el castellà llibresc (16c.i):

16. Seguiment del valencià popular i separació del castellà llibresc: posició habitual de les paraules implicades per la negació

a. En les oracions enunciatives, van en general després del verb.

Exemple de Rosa Roig:

i. «*si no mira ningú*» (p.72)

b. Castellà llibresc:

i. *Si nadie mira, puedes venir ahora*

c. Una part dels escriptors valencians:

i. *Si ningú (no) mira, véns*

Quan l'oració té entonació exclamativa, aleshores sí que anteposem al verb el constituent oracional focalitzat, com mostren els dos exemples de (17a). En eixe cas, Rosa Roig actua d'una manera pràcticament general com la llengua viva: anteposa al verb la paraula que comporta la negació i elimina la paraula *no* (17b.i). En tot el poemari, només m'he apuntat un cas en què apareix la construcció antiga (17c.i):

17. Oracions exclamatives parcials: el constituent focalitzat apareix al principi

a. Oració enunciativa: *Ha trobat moltes coses*

i. Oració exclamativa parcial: *Quantes coses que ha trobat: és sorprenent*

b. Aplicació a les paraules implicades per la negació:

i. «*Mai s'havia estimat tant la vida*», p. 19

c. En tot el poemari, només en un cas apareix la forma antiga (amb la negació):

i. «*Mai més no estarà amb vosaltres*» (p. 19)

d. Construccions inicials (i): unides a una estructura prou diferent, que l'anglès conserva (ii):

i. *¿Has vist res? = ¿Has vist alguna cosa?*

ii. *Have you seen anything?*

e. Un efecte de la divergència estructural:

i. La paraula anglesa *any*, més que *cap* o *gens*, és *algun*

Deixeu-me opinar que les construccions inicials (on les paraules negatives podien tindre valor positiu, 17d.i) responen a un marc estructural que té vigència plena en l'anglès

actual (17c.ii); en canvi, nosaltres ens hem allunyat molt d'eixe marc. Ben mirat, la paraula anglesa *any* no és el nostre *cap* o *gens*, sinó més aïna la paraula *algun*.

Realment, la distància entre nosaltres i l'anglès és remarcable en el tema que comentem, de manera que les construccions del passat (*res = alguna cosa*, 17d.i) són, d'acord amb el panorama descrit, un arcaisme estructural.

3 Una absència cridanera: la dels lingüistes

L'ideal seria que els lingüistes haguérem elaborat llibres explicant el valor comunicatiu de les paraules i de les construccions que poden fer dubtar (com ara en un exemple ja vist, 1a). Quan un llibre exposa quin és el valor comunicatiu d'una paraula, els lectors la poden aplicar d'una manera general, siga quina siga la construcció en què aparega (1b). Per contra, si els lingüistes no fem eixa operació deixem els lectors en la incertitud, ja que hi hauran moltes construccions en què no sabran com actuar. En (1c.i), he posat un exemple real, reproduït més amunt:

1. Llibres formatius: han d'explicar el valor comunicatiu de cada paraula tractada i de cada construcció. Efecte de no fer-ho (c)
 - a. Exemple: la construcció no regida «*en* + infinitiu» significa 'precedència immediata'.
 - b. Efecte: els lectors poden usar la construcció d'una manera general.
 - i. *En arribar a casa, ho farà*
 - c. Si els lingüistes no fem eixa operació, hi ha incertitud.
 - i. ¿Podem dir «*Havia dit "el meu vehicle" en referir-se a una aspiradora*» (§2.1, 2c.ii)

Per una altra banda, els llibres explicatius també haurien d'argumentar com convé que actuen els escriptors valencians quan tenim divergències internes. Hi han tres possibilitats: usar formes de les Illes Balears o de Catalunya; al revés (que ells usen formes valencianes); i en quines situacions no és factible per ara la unificació i, per tant, els escriptors valencians s'haurien de decantar per la solució valenciana:

2. Quan hi han divergències internes, ¿com convé que actuen els escriptors valencians? Els llibres haurien d'indicar quina opció de les tres possibles convé seguir
 - a. En quins casos la coordinació hauria d'impulsar a usar formes de les Illes Balears o de Catalunya.
 - b. En quines altres situacions hauria de passar al revés (selecció de la solució valenciana).
 - c. Quan no és factible per ara la unificació i, en conseqüència, els escriptors valencians haurien de preferir l'opció del valencià.

Mirem algun exemple de cada cas.

En la major part de la llengua, té molta potència el sufix derivatiu *-or*, cosa que també comporta l'avantatge extern de contrastar amb el castellà. Des d'eixe punt de

vista, és recomanable *tristor* o *tendror*, tant si parlem dels sentiments humans com de la verdura que ens mengem:

3. El sufix derivatiu *or* té una vitalitat tan gran en valencià com escassa en castellà
 - a. *tristor, dolçor, tendror, amargor, frescor, coentor...*
 - i. Efecte: és preferible eixe recurs a *tristesia* i *tendresa* (p. 23).
 - b. A tindre en compte: són centenars les paraules que tenen aplicacions concretes i aplicacions abstractes:
 - i. *dolç, aspre, agut, curt, etc.*
 - c. La parella *ample* i *ampli* no és un enriquiment. Què és:
 - i. Una separació de la llengua viva i una imitació que el parlar de Barcelona va fer del castellà *ancho* i *amplio*, que també existix en italià (*ampio / amplio*, Fabra, Conv. Fil. 677).

Recordem que tenim centenars de paraules que apliquem tant al món físic com als sentiments (com ara les de 3b.i). Contra una convicció prou estesa, la parella *ample* i *ampli* no és una aportació per a enriquir la llengua, sinó una separació de la llengua popular i una imitació de la dualitat del castellà *ancho* i *amplio*, que també existix en italià (*ampio / amplio*, Fabra, Conv. Fil. 677, de 1925 –E.B. 389–).

Mirem una altra dualitat formal de les paraules derivades. El nom vinculat a un verb (com ara *camí*) té la síl·laba tònica en la darrera síl·laba del radical si s'acaba en consonant (el radical de *caminar* és *camín-*, 4a). Això implica que, en el verb *castig-ar*, la forma clàssica i actualment valenciana (*castic*) és la regular o estructural i, per tant, l'hauríem de considerar més recomanable, mentres que la forma anòmala *càstig* (4b.i) és una irregularitat aïllada que no aporta res a la llengua:

4. Noms i verbs: síl·laba tònica
 - a. El nom té la síl·laba tònica en la darrera síl·laba del radical:
 - i. {*camín-ar / camí / *cami*}
 - ii. {*abrig-ar / abric / *àbric*}.
 - b. En *castigar*, la forma clàssica i actualment valenciana (*castic*) és la regular o estructural.
 - i. La forma *càstig* (p. 67) és una irregularitat aïllada.

Si passem a la flexió, podem comentar les dualitats que hi han en algun participi. En la primera flexió i en la tercera, formem els participis amb la vocal de la flexió i la consonant *t* (5a). En els verbs de la tercera flexió, enfront de centenars i centenars d'aplicacions (*aclarir, endurir, engroguir, etc., etc.*), la llengua clàssica tenia algun participi irregular (*obert, ofert...*). En balear, en valencià i en català occidental, s'ha produït l'evolució previsible (reduir els participis irregulars, 5c.i); per contra, eixes formes han augmentat en una part de Catalunya (5d). Com que l'evolució favorable per a la llengua és la reducció de les irregularitats, són més adequades les formes regulars que la llengua viva ha creat (5e):

5. Formació dels participis: radical del verb + vocal de la flexió + la consonant *t*
 - a. Aplicació de la regla:
 - i. Primera flexió: {pens + a + t = pensat}
 - ii. Tercera flexió: {prefer + i + t = preferit}
 - b. Tercera flexió: en la llengua clàssica, hi ha algun participi irregular.
 - i. *obert, ofert...*
 - c. Parlars balears, valencians i catalans occidentals: evolució previsible (reducció de la irregularitat).
 - i. Perduren dos participis irregulars (*obert, cobert*).
 - d. En el català oriental, han augmentat les formes irregulars:
 - i. *oferir, ofert; sofrir, sofert; cobrir, cobert, obrir, obert, omplir, omplert; establir, establert; suplir, suplert; reblir, reblert; complir, complert, avorrir, avorrert*
 - e. Les formes regulars (*sofrit, omplit*) són preferibles a les irregulars (p. *sofert*, 48; *omplert*, p. 66), ja que no perden valors comunicatius i simplifiquen la llengua.

Recuperem el fil. Al principi de la secció, hem comentat com hauríem d'haver actuat els lingüistes. Però el fet és que no hem elaborat llibres formatius per als escriptors (ni en general per als parlants de cultura mitjana). Davant d'un tal panorama, cada escriptor (Quim Monzó, Rosa Roig) ha actuat com bonament ha pogut. Ací tenim dos comentaris sobre la solitud dels escriptors:

6. Una confessió d'una escriptora i un comentari d'un corrector
 - a. [en llegir les paraules anteriors] «Tens més raó que un sant. Sí, m'he sentit sola. Sí, he hagut de decidir, i ho he fet, bàsicament, a partir del meu *sentit de la llengua*.» (Rosa Roig, 2012-10-24, carta a Saragossà)
 - b. «Al País Valencià, els correctors lingüístics hem trobat a faltar durant molts anys articles com els del senyor Reig. Molts correctors –jo si més no– hem anat massa voltes a les palpentes perquè no hi ha hagut gent com el senyor Reig aconsellant-nos.» (Ramon Ramon, corrector de l'editorial Afers, Catarroja; *Núvol*, <http://www.nuvol.com>, 26-01-2013).

4 Mirada cap al futur: voluntat d'arrelar-se a l'entorn social i dignificar-lo

Les dualitats de l'apartat anterior (*{tristor i tristesa}*, *{omplit i omplert}*, *{castic i càstig}*) tenen poca importància en el model lingüístic de la nostra autora. En els escriptors, un factor decisiu és el que hem vist en la primera secció parlant de la llengua de Rosa Roig: la voluntat d'arrelar-se al seu entorn social i lingüístic, actitud que

desemboca en la decisió de dignificar la població i la comarca on vivim, tant lingüísticament com socialment. La desconsideració de la llengua viva sempre és negativa:

7. Efecte de considerar poc el valencià viu

- a. «En teoria, tothom entén la diversitat intrasistemàtica dels idiomes. Ara bé: són ben freqüents les valoracions prejudicades sobre la correcció i la suposada *incorrecció* de certes variants lingüístiques, sobretot de les considerades socialment *baixes* i *dialectals*, com també la correlativa sacralització de les formes lingüístiques arcaiques i literàries de la llengua escrita davant de la llengua oral. Els noms intencionadament despectius de *dialecte* o *patois*, en són les conseqüències més visibles. La valoració pejorativa del propi parlar i l'exaltació dels models lingüístics de les gramàtiques –el desprestigi de l'usuari– és la paradoxal actitud que se'n deriva. [...] La *culpabilitat lingüística* es converteix així en l'agent provocador de la inseguretat, el desús i el canvi de llengua.» (Mollà 1990: 16)

Els dos objectius dits (arrelament i dignificació) faciliten que el model lingüístic dels escriptors vaja ben orientat. En el cas dels creadors valencians, el camí dit també impulsa a col·laborar en la confecció d'un model lingüístic que siga identificador per a la majoria de valencians, assimilable i practicable.

Hem de tindre en compte que els valencians necessitem més que els catalans i els balears el model lingüístic dit. En les darreres dècades, els diaris i els mitjans de comunicació de Catalunya han anat temperant els excessos i les deficiències del «català postnoucentista» (en expressió de Quim Monzó). Entre els balears, la influència benèfica d'Antoni Maria Alcover i de Francesc de Borja Moll (més el reforç de Manuel Sanchis Guarner en els dèneu anys que residí en Palma) ha fet que, durant tota la segona mitat del segle XX, els mallorquins hagen sigut prou més naturals que els valencians a l'hora d'escriure.

Un model identificador, assimilable i practicable porta cap a la situació òptima d'un idioma modern: procurar que la llengua viva i la llengua culta o reflexiva siguen carn i ungla. Per a acostar-nos cap a eixe objectiu vital, és important que entre els escriptors i els lingüistes hi hagen regularment intercanvis d'opinions. Ara: hem de ser clars. El diàleg no serà realment social i eficaç si els lingüistes no elaborem primer obres entenedores i argumentades. Les converses (privades o públiques) són útils, no cal dir-ho. Però la paraula més important és l'escripta, no debades pot arribar a tothom i és perdurable.

Entre els escriptors valencians, n'hi han que són molt responsables i que busquen el diàleg amb els lingüistes. La pilota està en la teulada dels qui tenim la llengua com a objecte d'estudi. Hem de procurar abandonar el mutisme d'ivori en què vivim i, arromangats i solidaris, hem de bregar per a elaborar obres socialment útils, especialment per als docents i per als escriptors. Ben entés: obres útils que siguen com

les que demanava l'escriptor Miquel de Palol en el 2002. Deia l'intel·lectual català: necessitem «filòlegs que donin raons, no autoritats que emetin lleis».

5 De la teoria a la pràctica

Acabaré les reflexions sobre el model lingüístic de Rosa Roig reproduint tres poemes, que és una operació necessària per a mostrar que les qualificacions dites al llarg del treball tenen fonament:

L'ànima negra (p. 30)

Tenia l'ànima negra.

De pena negra.

Fosca i negra.

I es consumia.

Negra,

de pena negra.

La xiqueta d'ulls grans la mirava.

Només es veuen l'una a l'altra.

Només es tenen l'una a l'altra.

Ulls negres, ànima negra.

La mare i la filla (p. 39)

Poc abans d'afrontar el món la filla li preguntà a la mare: en què creus?

Poc abans de deixar que la filla s'enfrontara amb el món, la mare li respongué:

1. Crec en la desesperació de la gent.
2. Crec en la rotunda soledat dels humans.
3. Crec en la generositat infinita de qui no té por.
4. Crec en l'egoisme de qui viu i patix massa.
5. Crec en la debilitat de les forces humanes.
6. Crec en la decisió d'ignorar profundament els altres que manifesten els ancians.
7. Crec en les veus dolces dels qui s'estimen.
8. Crec en la crueltat de qui ha oblidat estimar.
9. Crec en l'obsessió de qui ja no veu els altres.
10. Crec en el poder de les paraules.

La meua xiqueta (p. 49)

La meua xiqueta ja no és l'ama

ni del carrer ni del corral.

Li han arravatat la figuera i la parra,
i la flor del taronger.
La meua xiqueta ha crescut
perquè la mentida l'ha ençalçada,
primer al carrer, després al corral.

I figuera, parra i flor del taronger
se li han podrit a les mans.
La meua xiqueta que no és ama,
ara no té ni carrer, ni té corral.

Crec que el model lingüístic que mostren els tres poemes anteriors justifica les qualitats que li he atribuït. He d'aplaudir davant del fruit que la poeta de Sueca ha aconseguit. Quan un valencià actua bé, li ho hem de reconèixer en públic i li hem de fer costat. És una de les característiques que atraurà la societat valenciana cap al valencianisme: comprovar que l'augment de la consciència de valencianitat comporta un increment de la solidaritat entre les persones.

Esperem i desitgem que Rosa Roig persevera en el seu esforç per un model lingüístic valencià que, alhora que siga identificador, dignifique la llengua viva i, com a conseqüència, contribuïxca a dignificar la societat valenciana. És la manera més eficaç d'avançar cap a la llibertat. I també és la més justa. Hauria de ser una obvietat que, sense convèncer la majoria de valencians, el valencianisme no reeixirà. I difícilment assolirem eixe objectiu si no estem arrelats i ens identifiquem profundament amb el poble que ens envolta, cosa que hauria de tindre moltes implicacions en el model lingüístic.

Bibliografia

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA → GNV (2006).

CASANOVA, Emili (1989): «Les conjuncions finals en català. El cas de *per a que*», dins *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques*, Günter HOLTUS, Georges LÜDI, Michael METZELTIN (ed.), Tübingen, Gunter Narr Verlag.

CASANOVA, Emili (1993): «Evolució i interferència en el sistema demostratiu català: una explicació», *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Alacant-Elx, setembre de 1991, R. Alemany, A. Ferrando i L. B. Meseguer, ed.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. III, p. 161-195.

DCVB = A.M. ALCOVER i F.B. MOLL (1926-1968): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca, Ed. Moll, 10 vols.

DGLC = P. FABRA (1932): *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona, Edhasa.

FABRA, Pompeu (1912): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona, L'Avenç.

FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona, Aqua. Use l'edició de 1981.

- FABRA, Pompeu (1919-28): *Converses filològiques*. Volum 7 de les *Obres completes*. Barcelona, Editorial Proa, 2010. Amb les lletres «E.B.», també cite l'edició de Barcelona, Barcino (1954-55), dos volums.
- FABRA, Pompeu (1925): *Les principals faltes de gramàtica*. Barcelona. Reeditada en 1937, Barcelona, Barcino.
- FABRA, Pompeu (1956): *Gramàtica Catalana*. Barcelona, Teide. Use la cinquena edició, de 1969.
- GINER, Josep (1998): *Obra filològica (1931-1991)*. Estudi preliminar, edició crítica a cura d'Antoni Ferrando, amb la col·laboració de Santi Cortés. València,
- GNV (2006): *Gramàtica normativa valenciana*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua. València.
- GRAMÀTICA DEL CATALÀ CONTEMPORANI (dirigida per Joan Solà, Maria Rosa Llorent, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya) (2002). Barcelona, Empúries.
- GREGORI, Josep (1992): *Tereseta la Bruixeta*. Alzira, Bromera.
- MAS, Josep Àngel (2008): *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*, Benicarló, Onada Edicions.
- MOLLÀ, Toni (1990): *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira, Edicions Bromera.
- PALOL, Miquel de (2002): pròleg del seu llibre *Nocturns* (Barcelona, Columna, 2002) i una entrevista publicada en el diari Avui (27-01-03).
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. València, Torre. N'hi ha una reedició facsímil de 1993, Barcelona, Alta Fulla, amb un estudi preliminar d'Antoni Ferrando.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2001): «Estudi de la dualitat «en / al + infinitiu». Prolegòmens. Evolució de Fabra», *Actes del Novè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica* (Barcelona, 26-29 de maig de 1998), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p.425-448. (Saragossà 2003: §2.4.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*. Gandia, CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició (revisada i augmentada), València, Tabarca Llibres, 2005.
- TAULA DE FILOLOGIA VALENCIANA (2011): «El valencià modern. Antecedents, formació, assoliments, propostes de millora i aplicacions socials», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 1, p. 25-82.